

Ik speel je helemaal naar de kloden

De wonderschone mislukkingen van acteur John Buijsman

Iedereen kent hem van de Gamma-commercial met dat ene zinnetje: 'Dat zeg ik.' Maar acteur John Buijsman speelt al jaren prachtige rollen over tragische figuren, soms voor erg lege zalen. De Rotterdammer voelt er niets voor te gaan netwerken in Amsterdam voor een rol bij een groot gezelschap. 'Ik ga makkelijker in mijn blote reet staan bij mensen die ik ken.'

Door Robert van de Griend, foto Bert Nienhuis

Oude mannen die zo'n grote, witte onderbroek uit hun bilnaad trekken. Schitterend.' John Buijsman (50) ziet iets moois in al wat lelijk is. 'Schoonheid uit de goot' noemt hij dat. Een vriend vertelde hem onlangs over een gesprek dat hij had opgevangen in het ziekenhuis. Twee kale gabbers waren tekeergegaan tegen hun doodzieke vader. Aan de eikenhouten eettafel in zijn Rotterdamse woning speelt Buijsman de situatie na: 'Zal ik de slang er maar uittrekken, pa?' 'Ik weet het niet.'

'Dan weten de zusters tenminste waar ze aan toe zijn.'

'Ik weet het niet.'

'Nee, jij weet het niet. En wie wil je nou allemaal nog zien? Je wilt Arie wel zien, maar Greet niet. Dadelijk zitten wij met de gebakken peren.'

Waarop een van de vriendinnen in het nachtkastje had gekeken en had gezegd:

'Een schone pyjama is toch eigenlijk wel genoeg.'

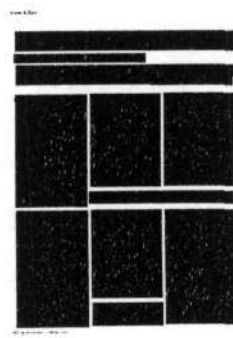
Als Buijsman zo'n dialoog hoort, schrijft hij hem meteen op. 'Prachtig. Erger kun je het zelf niet verzinnen.'

Vraag de acteur niet waarom de rafelranden van het leven hem zo fascineren. Het is iets wat hij niet kan uitleggen. Net zomin als hij kan verklaren waarom hij zo graag losers en klootzakken speelt en sterren die roemloos ten onder gaan. 'Het voelt gewoon lekker.' In het toneelstuk *Angel Eyes* kroop hij in de gerimpelde huid van Chet Baker, de jazztrompettist die zichzelf met zijn heroïneverslaving een heel eind naar God hielp en door een open raam van een tweederangs hotel het laatste zetje kreeg. 'Ongelooflijk dat een van de mooiste en meest getalenteerde mannen ter wereld zo naar de kloden kan gaan.' In *Le Freak* vertolkte Buijsman de rol van Jean Claude Baker, een van de aangenomen kinderen van Josephine Baker. Hij werd uit de familie verstoten en begon een nachtclub waarin hij elke avond als zijn ex-pleegmoeder optrad. In het komische, multiculturele NPS-programma *Raymann is laat* speelde Buijsman het typetje Cor Vliegthart, een politiek incorrecte huismeester van de Rotterdamse discotheek Nighttown waar de talkshow werd opgenomen. 'In die rol kon ik me helemaal uitleven. Met een cowboyhoed, een jachthond en een geweer een publiek vol Surinamers inlopen en roepen: "Waar zit ten de bolletjesslikkers?"' Hij is onlangs met het typetje opgehouden. 'Ik had het idee dat ik elke ne-

gergrap wel had gemaakt.'

Nu staat hij in het toneelstuk *El Niño*, een voorstelling van theaterfirma Growing Up In Public. Het is gebaseerd op het waar gebeurde verhaal van solozeiler Donald Crowhurst die eind jaren zestig zijn eigen zeilrecord bij elkaar fantaseerde. In plaats van in wedstrijdverband rond de wereld te zeilen, wist de Engelsman zich met zijn trimaran maanden schuil te houden in een uithoek van de Atlantische Oceaan in complete radiostilte. Toen hij zich weer meldde via zijn boordradio gaf hij een positie op die hem tot koploper van de zeilrace bombardeerde. Crowhurst raakte echter steeds meer verstrikt in zijn eigen leugens en ging hallucineren. Zijn zeiljacht werd op 10 juli 1969 aangetroffen ter hoogte van de Azoren. De logboeken waren aan boord, maar Crowhurst zelf is nooit teruggevonden. 'Een ongelooflijk verhaal,' vindt Buijsman. 'Ergens aan beginnen waarvan je van tevoren al weet dat het zal mislukken. Maar je toch voor honderd procent inzetten. Dat is toch geweldig?'

Hij speelt in het stuk de rol van Rodney Hallworth, de sponsor van Crowhurst. Een proleet die zijn gunsteling via de radioverbinding de hemel in prijst, maar ondertussen diens overbezorgde vrouw het bed in lult. Wie de aankondigingen van de voorstelling in de stad heeft zien hangen, zal verbaasd zijn dat Buijsman niet de hoofdrol speelt. Zijn weemoedige gezicht siert tenslotte de affiches. 'Ik was gevraagd voor de rol van Donald, maar tijdens de eerste repetitie zag regisseur Paul Feld meer een Rodney in mij. Alleen was het promotiemateriaal toen al gedrukt.' Growing Up In Public liet het maar zo. Geld voor nieuwe affiches was er niet. Bovendien zou Buijsmans gezicht meer publiek trekken dan dat van zijn minder bekende opvolger Harm van Geel.

John Buijsman werd in 1953 geboren in Rotterdam-West, maar bracht zijn jeugd door 'op Zuid'. Als puber was hij een hippie met lang haar en een Afghaanse stinkjas. Omdat hij zich moeilijk kon concentreren, ging leren hem slecht af. In korte tijd versleet hij vier middelbare scholen. Op zijn vijftiende trok hij de deur van het klaslokaal voor de laatste maal achter zich dicht. 'Ik dacht dat ik een heel lange vakantie tegemoet ging, maar mijn moeder had diezelfde dag nog een kantoorbaan voor me geregeld. Bij Schenker en Co.'s Internationale Expeditie. Ze wilde dat langharige tuig niet thuis hebben.' Elf jaar zat hij op kantoor. Zijn werk deed hij op de automatische piloot. Alleen zijn wietplanten in het raamkozijn zorgden af en toe voor wat afleiding. Op zijn zesentwintigste rolde hij het toneelvak in toen hij gevraagd werd technicus te worden bij jeugdtheater Wiedus. Zeven jaar later ging hij zelf ook acteren. Sindsdien is het toneel zijn tweede huis.

Eigenlijk had hij liever jazzmuzikant willen worden. Net als zijn vader Luut. 'Die heeft nog gezongen bij Rogier van Otterloo.' Buijsman senior werkte vaak 's nachts. Zijn zoon herinnert zich nog goed dat er 's ochtends in hun huis vaak levende muziek klonk. Als hij de trap afkwam, zag hij de woonkamer vol zitten met Amsterdamse collega's van zijn vader. Die zaten dan te wachten op de eerste trein naar huis. 'En als mijn pa overdag wilde slapen, hing mijn moeder zwarte gordijnen voor het raam. Zelfgemaakt van dik landbouwplastic.' Luut Buijsman speelde ook vijfentwintig jaar in de Kilima Hawaiians. De groep van Johns oom Bill en tante Mary die tussen 1934 en 1989 wereldwijd hits scoorde met nummers als *Honolulu baby* en *Er hangt een paardenhoofdstel aan de muur*. 'Toen ik jong was, vond ik daar geen hol aan. Ik heb namelijk zestig neven en nichten. De Kilima's speelden op iedere bruiloft.'

Aan zijn wortels heeft het dus niet gelegen dat John Buijsman niet in de jazzmuziek is beland. Het was dat vervloekte concentratieprobleem dat hem in de weg stond behoorlijk een instrument te leren bespelen. Een struikelblok waar hij in het theater gek genoeg geen hinder van ondervindt. Daarom probeert hij de jazz in zijn toneelspel te laten doorklinken. 'Net zoals Sonny Rollins niet weet waar hij zal eindigen als hij zijn eerste saxofoonnoot inzet, pak ik mijn vrijheid. Mijn tekst staat wel vast, maar emotioneel valt er heel wat te schuiven. Soms zet ik een voorstelling pittig in, soms slap. Regelmatig kom ik terecht in een soort *flow*. Ik ga dan helemaal op in mijn eigen gemoedstoestand. Na afloop van de voorstelling weet ik dan soms echt niet meer wat ik heb gedaan.' Eén keer was hij zo van de wereld dat hij nauwelijks pijn voelde toen er per ongeluk een vat op zijn voet viel. 'Pas later kwam ik er achter dat ik zes hechtingen nodig had. Volgens mij maak ik tijdens het spelen dezelfde verdovende stof aan als marathonlopers tijdens het rennen. Dat is te gek.'

Om nog meer jazzgevoel te creëren, omringt Buijsman zich in zijn voorstellingen zoveel mogelijk met muzikanten. Zijn favoriete begeleider is saxofonist Keimpe de Jong. Met hem gaat de acteur al-

tijd een artistiek duel aan. Al beschrijft Buijsman het zelf in termen die meer bij een Rotterdams kroeggevecht passen: 'Als Keimpe goed staat te spelen, denk ik bij mezelf, krijg de tyfus maar, ik speel je helemaal naar de kloten. En als ik flink sta door te halen, zie ik Keimpe onmiddellijk denken: ik blaas je godverdomme van het toneel af. Het is heel gezond elkaar af en toe op die manier op de muil te slaan. Om vervolgens in de kleedkamer jaloers naar elkaars blauwe plekken kijken.'

Als Chet Baker in *Angel Eyes* kon Buijsman elke avond even zijn jongensdroom verwezenlijken. Hij had Jules Deelder, ook een groot jazzliefhebber, gevraagd eens na te denken over een toneelstuk over de trompettist. Acht dagen later stond Deelder bij hem op de stoep met een complete monoloog. Het was bepaald geen luchtig stuk. Soms vielen er zelfs toeschouwers flauw als 'Chet' weer eens een shot zette. Buijsman speelde zijn rol met verve. Het leverde hem zowaar de prestigieuze Albert Van Dalsumprijs op. Het juryrapport prees 'de

John Buijsman en Daphne de Bruin in 'El Niño'

Een fantast die graag een held wilde zijn

Regisseur Paul Feld over Donald Crowhurst

Schrijver/ regisseur Paul Feld maakte een toneelstuk over Donald Crowhurst, de man die zijn rond-de-wereld zeiltocht bij elkaar loog. „De leugen is een fascinerend theater gegeven.”

Door KESTER FRERIKS

UTRECHT, 21 FEBR. Voor zeezeiler Donald Crowhurst (1932-1969) was het bevalen van de wereldzeeën 'de Mount Everest van de zeilkunst'. Op 31 oktober 1968 startte hij met negen andere zeilers in de eerste solo zeilwedstrijd rondom de wereld, The Golden Globe Race, uitgeschreven door de *Sunday Times*. Voorwaarde was dat de zeilers in geen enkele havenplaats mochten aanleggen, evenmin mochten ze hulp van buitenaf vragen. Voor de zeilers was het een onderneming die ze met de dood voor ogen volbrachten of probeerden te volbrengen.

Regisseur en toneelschrijver Paul Feld van het Utrechtse gezelschap Growing up

in Public heeft een toneelstuk aan de bijzondere lotgevallen van Crowhurst gewijd. Zijn voorstelling heet *El Niño*, waarin Harm van Geel de hoofdrol vertolkt. Van Geel staat op een soort vlot, beladen met radioapparatuur, boeien en stootkussens. Feld zegt dat zijn voorstelling 'de dramaturgie van de leugen' uitdrukt. Feld: „Het verhaal over Crowhurst is het meest fascinerende van de Golden Globe. Mijn toneelstuk is op historisch materiaal gebaseerd. Crowhurst fantaseerde zijn eigen zeilprestaties bij elkaar. Hij is nooit om de wereld geweest, heeft zelfs geen enkele kaap gerond. Na zijn start vanuit Zuid-Engeland hield hij koers aan op Zuid-Amerika, verschoot zich een tijdlang en zeilde terug naar Engeland om als winnaar te eindigen. Althans, dat dacht hij. Hij zond valse radiobERICHTEN rond, waarin hij gefantaseerde posities opgaf. Maar

steeds meer raakte hij zo verstrikt in zijn leugens, dat hij er zelf aan ten onder ging”. Volgens Feld is Crowhursts verhaal „uit-

nemend geschikt voor theater. Ik benadruk in mijn voorstelling dat de schipper na zijn eerste leugen niet meer terug kan. Het liegen is een fascinerend proces. Je begint een eerste prille leugen, en dan merk je dat het werkt. De Engelse kranten gaven als *headlines* dat Crowhurst alle records had gevestigd: hij was de snelste solozeller, de moedigste, hij was de gedoodverfde winnaar van de race en kon rekenen op vijftienduizend pond prijzengeld. Ondertussen bleven zijn vrouw en kinderen in Engeland achter. Met haar had hij sporadisch radiocontact. Ik laat niet alleen Crowhurst op zijn boot zien, maar toon ook de vereenzaming en de angsten van zijn vrouw.”

Het toneelstuk *El Niño* past in de stijl van *Growing up in Public*, dat vaker historische of actuele onderwerpen als onderwerp kiest. Eerder maakte de groep voorstellingen over minister-president Den Uyl en bokskampioen Mohammed Ali. Het bedrog dat Crowhurst aan de wereld toonde is minutieus vastgelegd in het

boek *The Strange Last Voyage of Donald Crowhurst*, geschreven door de journalisten Nicholas Tomalin en Ron Hall. Paul Feld heeft hieruit geput: „Deze schrijvers hebben zijn logboeken geanalyseerd en ze hebben een verklaring gevonden voor Crowhursts drang tot fabuleren. Op een gegeven moment hield hij zelfs drie logboeken bij. Een werkelijk verslag van zijn vorderingen, een gelogen logboek en een dagboek vol gedichten, overpeinzingen en mijmeringen. Hij verbleef acht maanden alleen op zee en is langzaam maar zeker gaan hallucineren. Ook deed Crowhurst in Argentinië een kleine havenplaats aan om noodzakelijke reparaties aan zijn boot te verrichten. Als een dief in de nacht sloop hij de haven binnen, want niemand mocht weten dat hij aanlegde. Bovendien gaf hij aan Engeland door dat hij zich een paar duizend zeemijlen verderop bevond, voorbij Kaap de Goede Hoop.”

De fraude leidde tot een zelfgekozen dood. Op 19 juli 1969 werd zijn schip, de

Teignmouth Electron, op de Sargasso Zee ontdekt. Zonder schipper aan boord. Het beeld van deze wanhopige schipper in de windstille van de Sargasso Zee vindt Paul Feld nog altijd beklemmend: „Wekenlang dreef hij rond in de tropische hitte. De Sargasso Zee is bezaaid met wier en wrakhout. Het was alsof hij maar uit zijn boot hoefde te stappen en zo over het water als over een glooiend gazon kon weglipen. Het tragische is dat hij het meest bij elkaar gefantaseerde logboek meenam naar de bodem van de oceaan. Als een spookschip is Crowhursts zeilboot doorgevaren, misschien wel een paar dagen. Crowhurst is nooit teruggevonden. Uiteindelijk kende de race maar één winnaar, Robin Knox-Johnston. De anderen leden schipbreuk of moesten opgeven wegens ziekte. Crowhurst is 253 dagen onderweg geweest. Niemand weet waar hij geëindigd is. Ergens op zee, zegt de zeilhistorie.”

Growing up in Public: El Niño. Première: 21/2 Huis aan de Werf, Boorstraat, Utrecht. Tournee t/m 28/4. Inl.: 030 - 2761220; website: www.growingupinpublic.nl

Zeilend langs leugen en waarheid

Theater

El Niño door Growing Up in Public.

Tekst en regie Paul Feld. Huis aan de Werf in Utrecht, 21 februari. Tournee.

Een solozeiler begint een tocht rond de wereld in de hoop een record te vestigen. Het mislukt en om zijn huid te redden raakt hij verstrikt in zijn fantasie. Hij geeft spectaculaire posities door terwijl hij ergens ligt te dobberen en zich maanden lang schuil houdt. Uiteindelijk wordt zijn zeilboot ontdekt in de buurt van de Azoren. Zelf is hij nooit teruggevonden.

Dit verhaal is echt gebeurd, eind jaren zestig. Paul Feld van de Utrechtse 'theaterfirma' Growing Up in Public schreef er een toneelstuk over: *El Niño*. Begrijpelijk, de plot heeft onmiskenbaar dramati-

sche kracht. Bovendien heeft Feld iets met sporthelden; eerder schreef hij stukken over wielrenner Fausto Coppi en bokser Henry Cooper.

Maar hoe zet je zo'n zeiltocht op het toneel? Van een benadering van de realiteit is op een speelvloer geen sprake. Daarom koos de regisseur, dezelfde Paul Feld, voor de veiligheid van een vertel-

ling. Met trossen en kratten wordt de sfeer aangeduid, maar het belangrijkste speelt zich af achter een tafel waarbij de acteurs zich telkens richten tot het publiek.

Het is een mooi verhaal, op de broze grens tussen waarheid en leugen. Hoe ver ga je om je droom te verwezenlijken en je aardse bestaan zin en inhoud te geven? En wie sleep je daarin mee? De zeiler brengt zichzelf tenslotte om, beze-

ten als hij is. De waarheid moet boven komen, zegt hij.

Ook zijn vrouw worstelt met bedrog: ze vermaakt zich met de verslaggever die in het plan een publiciteitsstunt ziet en de zeiler opzweept om het onmogelijke te doen. Als de hele onderneming uiteindelijk op een leugen blijkt te berusten, zijn ze alledrie het slachtoffer van een te ver doorgedreven fantasie.

Zoveel bezetenheid moet wel uitmonden in doodsdrijf.

Maar dat is een zware opgave voor een acteur. Je ziet Harm van Geel balanceren op de grens tussen inleving en afstand. Als een messias staat hij daar, maar het is moeilijk om te geloven in zijn figuur. En dat moet toch minstens de bedoeling zijn.

Kijk naar Daphne de Bruin, die

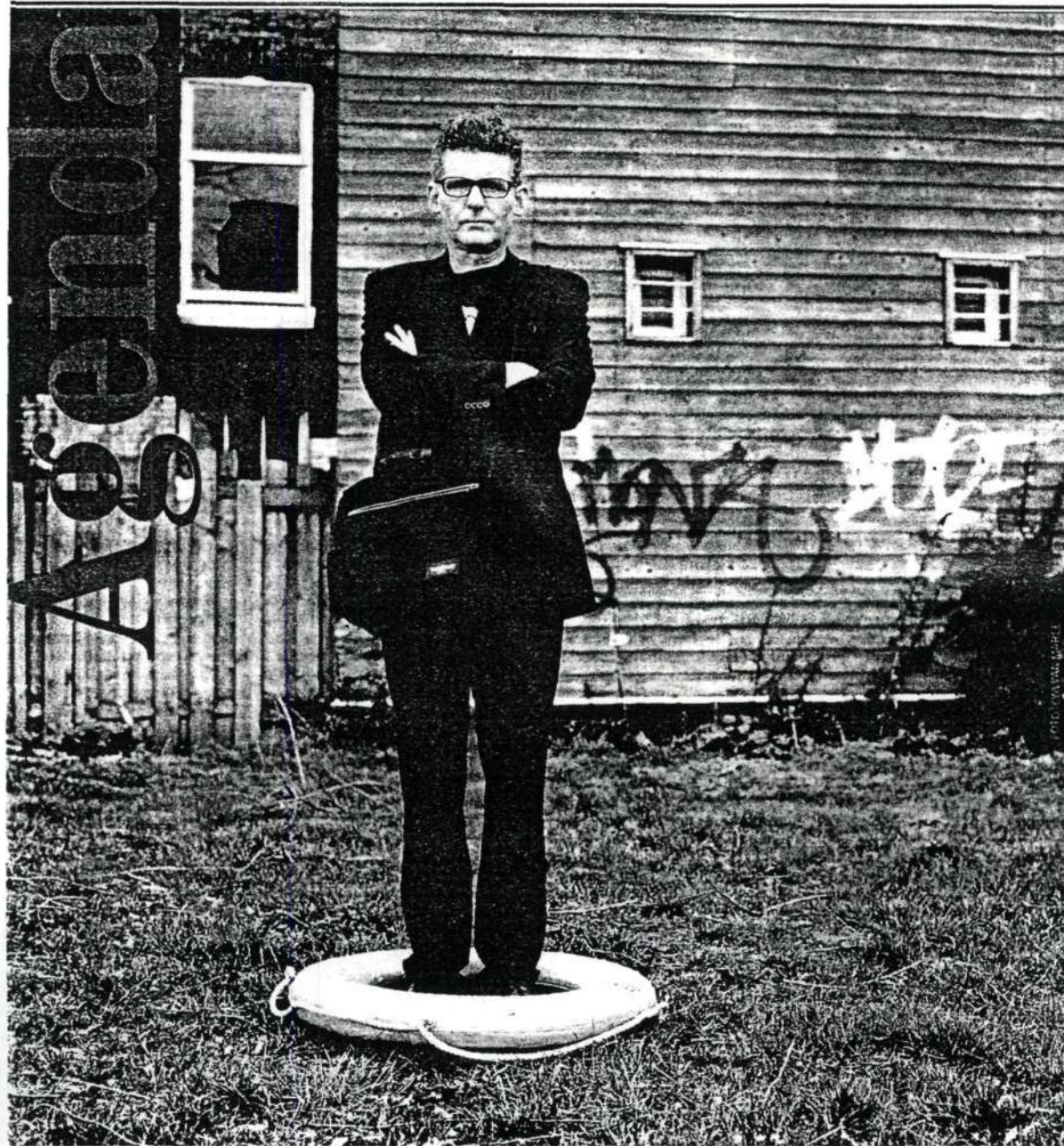
de echtgenote speelt met aan-doenlijke inleving. Terwijl John Buijsman de verslaggever neerzet met de *Schwung* van een cabaretier. Hoe geestig de voorstelling bij vlagen ook is, die uiteenlopende speelstijlen zaaien verwarring.

Feld kan beslist schrijven, maar soms verliest ook hij de geloofwaardigheid uit het oog. Hoe kun je deze zeiler serieus nemen als hij pal voor vertrek nog niet eens een behoorlijke pomp heeft? En hoe wil hij gaan zeilen in een boot die al meteen water maakt?

De live muziek van Jasper le Clercq geeft ritme en leven aan wat er op de vloer gebeurt. Maar aangrijpend wordt het nergens. In deze vorm blijft *El Niño* aan de oppervlakte en is het niet meer dan een cabaretsekte vertelling.

Marian Buijs

Het bedrog van een solist

'Ik zou zwaar depressief worden als ik alleen maar mijn eigen stukken zou spelen', grijnst John Buijsman (1953). De freelance-acteur die graag zijn eigen solo-producties maakt, is een vaste gastspeler bij Growing Up In Public. 'Als ze mij vragen, kom ik altijd.' Hij typeert de Utrechtse groep van Paul Feld en Daphne de Bruin als 'driftig en fanatiek', en dat ligt hem wel. Bovendien houdt hij van 'vertrouwd' – Paul Feld regisseerde ook enkele van zijn solo's, waaronder de veel geprezen *Le Freak* over Josephine Baker.

Feld vroeg hem dit keer voor de voorstelling *El Niño*, voor de rol van Donald Crowhurst, de legendarische solozeiler die in 1968 met list en bedrog een zeilrace rond de wereld probeerde te winnen. 'Bij de eerste lezing zijn de rollen al omgedraaid: Harm van Geel doet nu Donald en ik speel Rodney, een huisvriend en radio-man die publiciteit voor Donald regelt.' Het maakt Buijsman niet uit, *El Niño* is een echt ensemblestuk dat geen hoofdrollen kent.

Daags voor de eerste try-out durft hij nog weinig te zeggen over de voorstelling. 'Het gaat heel erg over bedrog', zoveel is wel duidelijk. 'Soms kom je heel laat achter de betekenis van iets, bovendien verandert Paul steeds veel.' Het repeteren gaat altijd zonder script – de acteurs worden gesouffleerd, en hebben een grote eigen inbreng.

Deze manier van werken kent Buijsman van zijn eigen voorstellingen: *Dodo* (1995), *Angel Eyes* (1998, over Chet Baker), *Hengst* (2001, over een bokser) en *Le Freak* (2003). Volgend seizoen komt hij met *Een nacht uit het leven van de stad*, waarvoor hij teksten vroeg aan Maria Goos, Daphne de Bruin, Martin van Waardenberg, Ko van den Bosch en Marcel Möring. Het zijn monologen van personages die door de stad dwalen en niet op bezoek gaan bij een geliefd persoon in het ziekenhuis.

Opnieuw heeft Buijsman subsidie aangevraagd. Ondanks goede recensies kreeg hij al vaak nul op het rekest, alleen *Hengst* werd gehonoreerd. 'Omdat ik het jaar daarvoor de Albert van Dalsum Prijs had gekregen? Ik weet het niet.' Overigens wil hij geen klaagzang aanheffen. Met de tv-spotjes voor Gamma ('Dat zeg ik, Gamma') heeft hij steeds zijn solo's kunnen bekostigen. 'Mijn vrouw doet de productie en kookt, en mijn zoon maakt het affiche. Maar met die nieuwe voorstelling redden we het zo niet – die is een stuk duurder.'

Truus Ruiter

El Niño van Paul Feld door Growing Up In Public, t/m 21 februari in Huis a/d Werf, Utrecht; tournee tot eind april.

El Niño

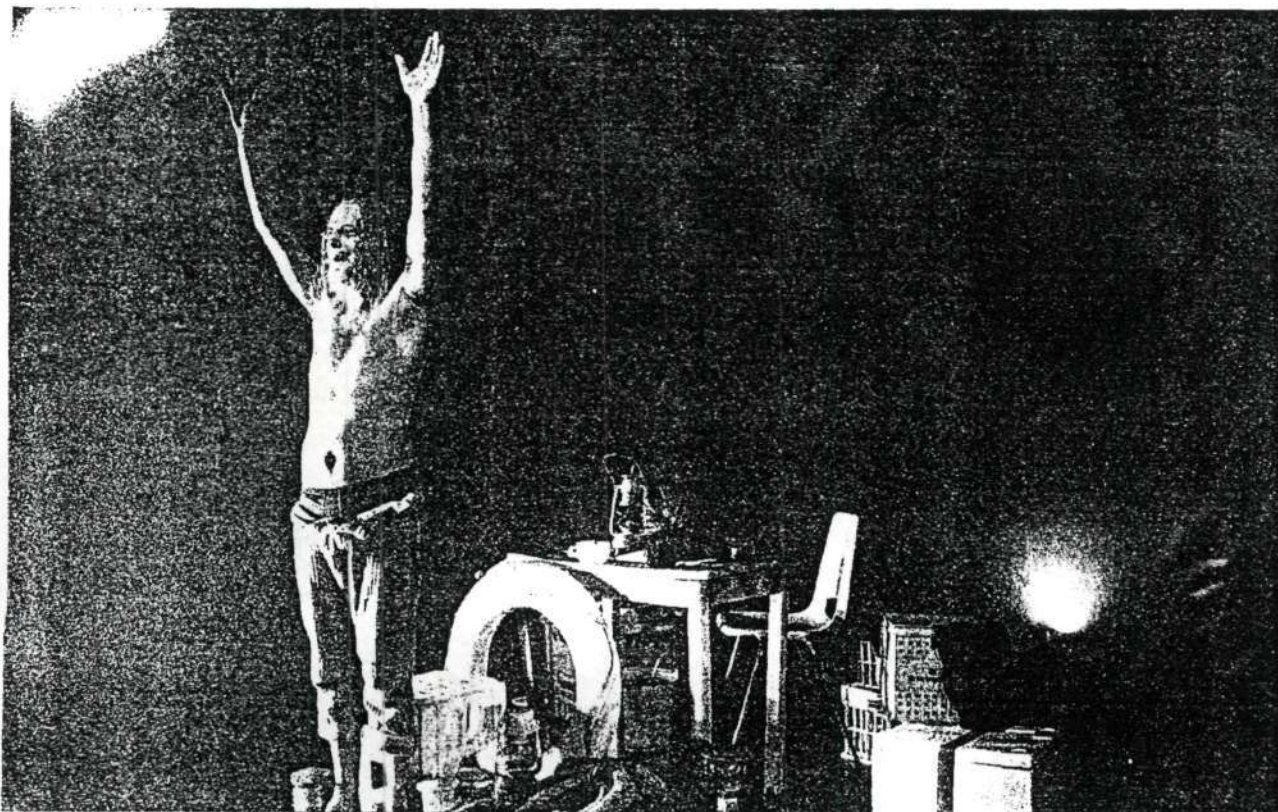
Harm van Geel speelt de hoofdrol in de nieuwe Growing Up In Public-voorstelling El Niño van Paul Feld. De huisregisseur van het Utrechtse gezelschap heeft het krankzinnige maar waar gebeurde verhaal van solozeiler Donald Crowhurst als uitgangspunt voor de voorstelling genomen.

25

Utrechts Nieuwsblad
19 februari 2004

rowing Up In Public maakt voorstelling over krankzinnig, maar waar gebeurd verhaal

Bedrog rond zeilrace Donald Crowhurst als metafoor

Eric van der Velden

Er wordt een daad van mij verwacht, liefste. Door jou, door mama, door een stem in mijn hoofd. Misschien noemden we die vroeger wel de stem van God. De aandrang groeit met de minuut. Tot een daad die de ruiten laat rinkelen. Ik kan geen nee zeggen en ik wil het ook niet."

Aldus solozeiler Donald Crowhurst op pagina 4 van El Niño, een toneelstuk van Paul Feld dat op zaterdag 21 februari in Huis a/d Werf in première gaat. Feld heeft een krankzinnig, maar waar gebeurd avontuur als uitgangspunt genomen, en dat bewerkt vanuit zijn eigen 'claustrofobisch gevoel' dat het met de menselijke beschaving behoorlijk richting 'afvoerputje' gaat. Een pessimist wil Feld, één van de vier schrijvende regisseurs van het Utrechtse theatergezelschap Growing Up In Public, niet worden genoemd.

"Ik zie wat ik zie: Amerika dat veranderd is in een oorlogsnatie, het broek-effect, leiders die zo verstrikt zijn geraakt in hun eigen pr-leugens, dat zij ook zelf niet meer weten wat waar en wat niet waar is. Ben je een pessimist als je dergelijke dingen constateert? Volgens mij heb ik het gewoon over feiten. Verontrustende feiten, dat wel."

Het waar gebeurde verhaal dat Paul Feld tot metafoor van dit 'claustrofobisch gevoel' maakt: Donald Crow-

DE FAVORIETEN

Deze voorstelling dingt mee naar de UN-Publieksprijs 2004. Aan het eind van het seizoen kunt u uw favoriete Utrechtse (jeugd)theater- of cabaretvoorstelling kiezen.

hurst, 36 jaar oud, zakenman en uitvinder, kampt met een in een slop geraakt huwelijk en een geestelijke crisis als hij in 1968 slecht voorbereid van start gaat in een non-stop zeilrace rond de wereld. Hij vindt traag, zo traag dat hij op een dag besluit om de werkelijkheid een beetje mooier te maken: hij geeft een betere positie op. Dat valt bij het thuisfront in zulke goede aarde, dat hij zich aangemoedigd voelt tot meer leugens. Vervolgens: totale radiostilte. 111 dagen lang weet Crowhurst zich schuil te houden in een uithoek van de Atlantische Oceaan.

Als hij zich weer meldt, is dat voorpaginanieuws: de door hem opgegeven positie heeft hem tot koploper van een dan nog twee weken durende race gemaakt. Niet lang daarna wordt zijn boot leeg teruggevonden. Aan boord twee log-

boeken: een met de bij elkaar geloggen gegevens, en een met de ware toedracht.

Uit een monoloog van Crowhurst (gespeeld door Harm van Geel) op de laatste bladzijde van El Niño: „En zo drijven we dan in trage vaart door de Sargasso-zee, te verlamd van angst om de zeilen nog te bedienen. Liggend in onze kooi, alleen nog oor voor de geluiden uit de diepze onder. In afwachting van het moment dat het zich zal aandienen. Mama. Moeder. Mevrouw. Lacht natuurlijk. Lachte altijd als ik bang was. Haha-ha."

Paul Feld: „Ik hoop met El Niño het zeldzame bij het publiek te bereiken als destijds Frans Struys met een stuk als bijvoorbeeld Hensbergen. Het verhaal sleurt je mee, je lacht, je blijft hopen op een goede afloop, en pas later slaat het toe: de totale paranoia die onder de tekst verborgen zit. Ik heb het stuk rustig en zorgvuldig gedoseerd opgebouwd. Anders dan mijn vroegere werk, waar ik snelle montages toepaste om het publiek in een bepaalde emotionele toestand te brengen."

El Niño. Tekst & regie: Paul Feld. Met John Buijsman, Daphne de Bruin, Harm van Geel en Jasper le Clercq (live-muziek). Te zien: do 19 t/m za 21 feb Huis a/d Werf Utrecht, 20.30 uur; vr 5 maart, De Fransche School Culemborg; za 10 april, de Lieve Vrouw, Amersfoort; do 15 en za 16 april, de Blauwe Zaal, Utrecht.

Harm van Geel in de nieuwe Growing Up In Public-voorstelling El Niño, over de fantasievolle solozeiler Donald Crowhurst.

Foto Reyn van Koolwijk

Ontmoeting met God op open zee niet echt gelukt

Theater

'El Niño' van Paul Feld bij theaterfirma Growing Up In Public in Utrecht. Tournee t/m 28 april.

In 1968 startte vanuit Engeland de tot dat moment meest ambitieuze wedstrijd zeezeilen: de deelnemers moesten, zonder één stop te maken, via Kaap Hoorn, Australië en Kaap De Goede Hoop de wereld over de drie oceanen ronden. Op het allerlaatste moment gaf zich voor de wedstrijd op een zekere Donald Crowhurst, handelaar in nautische artikelen. Hoewel de voorbereiding veel te kortdage was, bouwde Crowhurst een met electronica van die dagen volgestopte trimaran, die hij de Teignmouth Electron doopte. Hij vertrok op de laatste dag dat dat volgens het wedstrijdreglement nog mocht, op 1 november 1968. Geplaagd door een enorme hoeveelheid tegenslag moet hij al aan het eind van die maand zijn gaan spelen met de gedachte aan fraude, die het grootste schandaal van de zeezeilsport zou worden. Hij bleef op de Atlantische Oceaan en hield zich maanden stil. Toen hij tenslotte radiocontact zocht, bleek dat hij op kop lag in de wedstrijd. Een medezeiler stortte zich in een storm om te proberen Crowhurst in te halen, en verongelukte. Rondobberend in de Sargossa Zee realiseerde de laatste zich dat zijn bedrog ontdekt zou worden. Op of rond de eerste juni van 1969 stapte hij overboord. Paul Feld heeft dit bizarre verhaal gebruikt voor zijn nieuwste toneelstuk, 'El Niño'. Behalve Harm van Geel als Donald Crowhurst koos hij voor de personages

van Clare Crowhurst, Donalds vrouw (Daphne de Bruin) en zijn sponsor Rodney R. Hallworth

(John Buijsman). Als decor had ontwerpster Catharina Scholten een groot wit zeil over de speelplaats gespannen; de boot werd voorgesteld door twee tafels met daarop een chaos aan scheepsattributen. Het relatief lange derde bedrijf speelt in het huis van Donald, terwijl deze op de oceaan rondzwakt. De oplossing om door hoge verrijdbare kasten de boot en Donald aan het gezicht te onttrekken, vond ik niet gelukkig, ook al omdat de violist Jasper le Clerq, die met zijn instrument en electronica voor prachtige muziek zorgde, daarvoor ook verdween.

Een groot gedeelte van de handeling gaat op aan de relatie die Rodney met Clare begint. Ik vond dat niet interessant, ook niet als Feld gepoogd heeft daarmee een dramatisch motief te creëren voor Donalds zelfmoord. Maar meer nog had ik mij verheugd op wat in het programma wordt beloofd: 'Solozeiler ontmoet God op open zee'. Behalve een citaat uit psalm 23, heb ik daar niets van gemerkt. Felds Donald is een zeurkous, die noch in door hem aan het vaderland gemelde vliegende gang over de oceanen, noch in het dobberen tussen de wieren, enige metafysische ervaring met ons deelt.

Feld is een maatschappelijk geëngageerde toneelschrijver, die blijkens zijn oeuvre tot nu toe wel wat te melden heeft. Dat is naar mijn gevoel hier niet gelukt. Het stuk is wrakhout, dat herinnert aan de laatste foto die vorige

maand is gemaakt van de Teignmouth Electron. De trimaran is destijds van de Sargossa Zee versleept naar Jamaica, verkocht, en na een tweede carrière voor diepzee-duiktoeristen, ligt hij nu te vergaan op een strand.

Hans Oranje

WAARHEID EN LEUGEN IN KLASSIEKE DRIEHOEK

De leugen van solozeiler Donald Crowhurst ging zéér snel. In een zeerace om de wereld brak hij het ene record na het andere, meldde hij het thuisfront. Tot zijn jacht niet ver van huis werd gevonden, zonder de zeiler, maar met de logboeken waarin de door hemzelf opgetekende waarheid hem achterhaalde: Crowhurst had alles bij elkaar gefantaseerd.

Interessant uitgangspunt voor het toneelstuk van de Utrechtse groep Growing up in Public, zeker als dat uit de pen komt van Paul Feld die een reputatie te verliezen heeft als schrijver van drama uit de sporthoek. In 'El Niño', zoals het stuk heet, vermengt dit drama zich met een klassieke driehoek. Crowhurst zoekt het avontuur op na z'n baan als officier verloren te hebben, en laat zijn vrouw achter in de hoede van een gewetenloze vriend. Terwijl hij op zee de boel aan het flessen is, wordt zijn vrouw, met geld als glijmiddel, het bed ingeprepraat.

Slepend eind

Het publiek krijgt het verhaal twee keer voorgeschoteld: eerst gezien vanuit het thuisfront, per gebrekkige radioverbinding in contact met de zeiler, en vervolgens vanuit deze laatste. In theorie een aardige constructie, maar niet optimaal effectief uitgewerkt. In de praktijk blijkt het dubbele perspectief een wat slepend eind te veroorzaken van een verder compacte theatrale vertelling, eenvoudig omdat de afloop inmiddels bekend is. Zoiets is niet per se nadelig,

Theatergroep: Growing up in Public; **voorstelling:** 'El Niño'; **tekst en regie:** Paul Feld; **spel:** John Buijsman, Daphne de Bruin, Harm van Geel; **decor:** Catharina Scholten; **gezien:** Huis a/d Werf, Utrecht.

maar als er verhoudingsgewijs zo realistisch wordt gespeeld (veel tranen achter ogen en klaaglijke stemmen) gaat het knagen.

'El Niño' heeft daardoor twee gezichten. Het verbeeldingrijke knutseldecor en de aanvankelijke mix van spelen en navertellen laat ruimte aan de verbeelding, die vervolgens wordt beknot door dat bijna soapachtige realisme. Wat meer afstandelijkheid en lichtheid zouden niet misstaan, denk ik, zoals ook het door elkaar heen snijden van de beide perspectieven dynamischer zou kunnen werken. Neemt niet weg dat Daphne de Bruin, die emotioneel het zwaarst uit moet pakken, dit uitstekend doet en er de spil mee wordt van deze alles bij elkaar zeker onderhoudende, zij het niet feilloos uitgebalanceerde voorstelling.

Peter Liefhebber

Feitjes funest voor Growing Up

»UTRECHT

Wijbrand Schaap

Het gegeven is natuurlijk prachtig: gekke Engelsman wil rond de wereld zeilen, faalt, maar weet maandenlang iedereen voor de gek te houden tot hij er een eind aan maakt. Het is ook een typisch Paul Feld-gegeven. De Utrechtse toneelschrijver en regisseur maakte al eerder voorstellingen over eenzame gekken, zoals de Italiaanse wielerlegende Fausto Coppi. Toch heeft sportjournalist Feld met *El Niño*, zijn laatste stuk voor zijn eigen gezelschap Growing Up in Public, een vergissing gemaakt: hij schreef meer rollen dan alleen die ene, die van de idioot op zijn leuke schuit.

Om recht te doen aan alle feitelijke achtergronden van het verhaal schreef Feld ook een hele plot voor de in tranen achtergebleven vrouw en de louché manager van deze zeilende variant op skischans-legende Eddy the Eagle. Zeker een uur lang zien we het verhaal vanuit hun perspectief, ofwel het verhaal zoals dat uitgebreid in de folder van de voorstelling staat, inclusief af-

loop. De aanwezigheid van acteurs Daphne de Bruin (echtgenote) en John Buijsman (manager) is daarmee een tikje overbodig, een gegeven dat nog versterkt wordt door het gebrek aan theatraliteit in hun dialogen. De gesprekken zijn feitelijke gegevensuitwisselingen, slechts in dienst van de overbodige feitenreconstructie, zoals we die kennen van slechte hoorspelen uit de jaren vijftig of die 'waar gebeurde' vaseline-televisiespelen op woensdagavond. Met ook nog ruime aandacht voor een paar net echte journaals erbij wordt de knulligheid compleet.

Pas over de helft krijgt het stuk vleugels. Dan maakt het in hol geschreeuw geëindigde realisme plaats voor een portret van de eenzaam in de Doldrums dobberende schipper. Hier gaat acteur Harm van Geel ongegeneerd met de tekst aan de haal. Als een gestoorde Catweazle, als het holenmannetje uit Monty Python staat hij met een slecht passende blonde pruik op zijn vlotje te oreren dat het een lust heeft. Zijn woorden zijn regelmatig even hol als in het deel ervoor, maar Van Geel

slaat een brug naar ons, toeschouwers, door ze met een flinke korrel zout te brengen. Dan worden zelfs die momenten dat je de schrijver met hoofdletters hoort schrijven over DE Waarheid en DE Leugen nog aangenaam. Dan ontstaat tussen alle relativisering ook gelegenheid voor tragiek.

Jammer, heel jammer is het dan dat je zelfs in dit laatste deel nog eens heel plichtmatig alle momenten uit het eerste deel langs ziet komen, waardoor dat eerste deel helemaal overbodig en het tweede deel onnodig langdradig wordt. Wellicht moeten we wachten op een volgende versie van dit drama, wanneer Feld het stuk teruggebracht heeft tot een indringende monoloog van een ten dode opgeschreven dobberaar met grootsheidswaan. Desnoods gesponsord door een grote bier-tjesbrouwerij.

Gezien: *El Niño* door Growing Up in Public. Tekst en regie: Paul Feld. Gezien 21 februari Huis a/d Werf Utrecht. Tournee: 9 t/m 13-3 Brakke Grond Amsterdam, 10-4 Lieve Vrouw Amersfoort, 15&16-4 Blauwe Zaal Utrecht, 27-4 Fransche School Culemborg.

De fatale leugen van Crowhurst

THEATER

Growing up in public: El Niño. Tekst en regie: Paul Feld. Gezien: Huis a/d Werf, 21/2. In Amsterdam: 9 t/m 13/3, Brakke Grond.

De geschiedenis van solozeiler Donald Crowhurst is een fascinerend verhaal. De Engelsman fantaseerde eind jaren zestig zijn eigen zeilrecord bij elkaar. In een zeilwedstrijd om de wereld hield hij zich maanden stil in Zuid-Amerika. Via de boordradio gaf hij verzonnen posities door die hem tot koploper maakten. Terwijl hij in thuisland Engeland steeds beroemder werd, raakte hij meer en meer verstrikt in zijn eigen leugens. Na negen maanden werd zijn boot leeg aangetroffen op zee. Crowhurst is nooit meer teruggevonden.

Growing Up in Public brengt het bedrog van Donald Crowhurst nu in de intrigerende voorstelling *El Niño*. Schrijver en regisseur Paul Feld vertelt het verhaal van het thuisfront: van Donalds vrouw Clare en sponsor Rodney die eerst sceptisch zijn, langzaam gaan geloven in de tocht, in extase raken bij alle goede berichten en verslagen achterblijven als blijkt dat alles is gelogen.

Het centrale thema is bedrog. Want terwijl Donald de achterblijvers voor de gek houdt, wordt hij ook bedrogen door die achterblijvers. Rodney knoopt een rela-

tie aan met Clare. En het bericht dat Donalds moeder is overleden, wordt achtergehouden.

"Ach, bedrog. Iedereen verzwijgt dingen, keert zaken om," zegt Rodney. "Een leugen moet je durven." In *El Niño* komt van het ene bedrog het andere.

De uiteenlopende manieren waarop de acteurs hun personages spelen, maken de conflicten begrijpelijk.

Daphne de Bruin speelt Clare als een vat vol emoties, een pittige vrouw. De Bruin zet haar worstelingen even krachtig als overtuigend neer. Rodney is meer het type gewone jongen. John Buijsman speelt hem nuchter, en met een kleine knipoog. Hij is de komediant van het stel. De derde speler, Harm van Geel, maakt van Donald een getourmenteerd man. Waar hij in het begin wel erg droogjes acteert, laat hij in het laatste deel - waarin hij denkt en hallucineert vanaf de boot - meer van zichzelf zien.

Het is niet alleen een spannend verhaal, het is ook erg smakelijk opgeschreven. De karakters van Paul Feld zijn mensen van vlees en bloed. Zijn dialogen maken de relatieproblemen van Donald en Clare even pijnlijk als lachwekkend.

El Niño zit vol van die treffende gesprekken. Paul Feld schrijft volmaakte tragikomedie.

MERIJN HENFLING

